

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра української філології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан гуманітарно-педагогічного факультету

Стт
«30» *серпня* 2024 р.
Людмила СТАНІСЛАВОВА

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна «*Порівняльна граматики слов'янських мов*»

Освітньо-професійна програма «*Філологія. Українська мова і література*»

Рівень вищої освіти **другий (магістерський)**

Загальна інформація

Позиції	Зміст інформації
Викладач	Денисюк Василь Вікторович
Профайл викладача	https://ukr.khmn.edu.ua/denysyuk-vasyl-viktorovych/
E-mail викладача	dvv2812@gmail.com
Контактний телефон	093-486-20-30
Сторінка дисципліни в ІСУ	https://msn.khnu.km.ua/course/view.php?id=1065
Консультації	Очні: вівторок, 6 пара, 4-420; онлайн: за необхідністю і попередньою домовленістю

Характеристика дисципліни

Статус дисципліни	Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг		Кількість годин							Вид семестрового контролю	
						Аудиторні заняття				Індивідуальна робота студента	Самостійна робота студента, в т.ч. ІРС	Курсова робота		
						Кредити ЄКТС	Години	Разом	Лекції					
О	Д	1	1	4	120	51	34	–	17	–	69	–	–	+
О	З	1	1	4	120	8	4	–	4	–	112	–	–	+

Анотація дисципліни

Дисципліна «Порівняльна граматики слов'янських мов» посідає важливе місце в підготовці фахівців другого (магістерського) рівня за спеціальністю 035 Філологія, за освітньо-професійною програмою «Філологія. Українська мова та література».

Пререквізити – вступ до мовознавства, старослов'янська мова, історична граматики української мови, сучасна українська мова, історія української мови. **Кореквізити** – методика

викладання філологічних дисциплін у ЗВО, педагогічна практика у ЗВО, переддипломна практика, атестаційний іспит, кваліфікаційна робота.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни. Поглибити знання здобувачів освіти в галузі слов'янського мовознавства, зокрема про закономірності фонетичного, морфологічного і синтаксичного розвитку слов'янських мов, розкрити особливості історичної еволюції характерних ознак звукової будови та граматичної структури сучасних слов'янських мов.

Завдання дисципліни. Розширити загальнолінгвістичну підготовку філологів-славістів, поглибивши знання магістрантів про структуру й специфіку функціонування різнорівневих одиниць слов'янських літературних мов, про спільне та відмінне у фонетиці і граматичній будові слов'янських мов, про внутрішні закони, які визначили їхній розвиток із праслов'янської мови-основи, сформувані практичні навички порівняльно-історичного аналізу різночасових мовних фактів і явищ, із застосуванням порівняльно-історичного методу дослідження навчити працювати з фактичним матеріалом на основі спостережень за мовними процесами та явищами, навчити студентів-магістрів узагальнювати отримані філологічні знання.

Очікувані результати

Магістрант, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: **оперувати** основною історико-лінгвістичною термінологією; **володіти** літературно-мовними орфоепічними навичками відтворення слов'янських текстів, **аналізувати** різнорівневі особливості слов'янських мов, усвідомлювати їхні спільні й специфічні риси в галузі лексики, фразеології, морфології, синтаксису, стилістики; **володіти** знаннями про особливості праслов'янської мови як генетичного джерела всіх слов'янських мов; **характеризувати** їх подібні риси та розбіжності на рівні морфеми, слова, речення, тексту; **здійснювати** дослідницький підхід до організації професійної діяльності; **орієнтуватися** в різних лінгвістичних напрямках і школах.

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

Тематичний план вивчення дисципліни для магістрантів денної форми навчання

№ тижня	Тема лекції	Тема практичного заняття	Самостійна робота		
			Зміст	Год.	Л-ра
1.	Порівняльна граматики слов'янських мов як навчальна дисципліна	Порівняльна граматики слов'янських мов як навчальна дисципліна	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т1. Підготовка мультимедійних повідомлень. Проведення тестового контролю	8	<i>Глуценко 2017; Кочерган 2006; Лукінова 2010; Царалунга 2022; Українська мова: Енциклопедія 2007.</i>
2.	Праслов'янська мова – генетична основа слов'янських мов	Праслов'янська мова – генетична основа слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до письмового опитування	8	<i>Луцик 2008; Царалунга 2007; Царалунга 2022; Царук 1998; Українська мова: Енциклопедія 2007.</i>
3.	Графіко-орфоепічні риси слов'янських мов	Графіко-орфоепічні риси слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до тестового контролю	8	<i>Гасіл 2011; Кононенко 2010; Царалунга 2007; Царалунга 2022.</i>
4.	Зіставна фонетика слов'янських мов	Зіставна фонетика слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до написання контрольної роботи	8	<i>Півторак 1998; Царалунга 2007; Царук 1998; Шевельов 2002.</i>
5.	Порівняльна характеристика лексики і фразеології слов'янських мов	Порівняльна характеристика лексики і фразеології слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до усного опитування.	8	<i>Царалунга 2022; Царук 1998; Черниш 2003</i>

6.	Типові риси морфеміки та словотвору слов'янських мов	Типові риси морфеміки та словотвору слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до тестового контролю	8	<i>Клименко 1998; Царалунга 2022; Царук 1998; Siber 2005.</i>
7.	Типологія морфологічної будови слов'янських мов	Типологія морфологічної будови слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка домашніх завдань	7	<i>Кононенко 2010; Царалунга 2022; Царук 1998.</i>
8.	Синтаксична організація слов'янських мов	Синтаксична організація слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до контрольної роботи.	7	<i>Кононенко 2010; Царалунга 2022; Царук 1998.</i>
9.	Стилістичні засоби слов'янських мов	Стилістичні засоби слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка домашніх завдань.	7	<i>Акуленко 1998; Єрмоленко 1998; Кононенко 2010; Лучик 2016; Манакін 1998; Царалунга 2022; Języki stowiańskie 2001.</i>

Тематичний план дисципліни для магістрантів заочної форми навчання

№ тижня	Тема лекції	Тема практичного заняття	Самостійна робота		
			Зміст	Год.	Л-ра
1.	Порівняльна граматики слов'янських мов як навчальна дисципліна	Порівняльна граматики слов'янських мов як навчальна дисципліна	Опрацювання теоретичного матеріалу з Т1. Підготовка мультимедійних повідомлень. Проведення тестового контролю	10	<i>Глуценко 2017; Кочерган 2006; Лукінова 2010; Царалунга 2022; Українська мова: Енциклопедія 2007.</i>
2.			Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до письмового опитування	12	<i>Лучик 2008; Царалунга 2007; Царалунга 2022; Царук 1998; Українська мова: Енциклопедія 2007.</i>
3.			Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до тестового контролю	12	<i>Гасіл 2011; Кононенко 2010; Царалунга 2007; Царалунга 2022.</i>
4.			Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до написання контрольної роботи	12	<i>Півторак 1998; Царалунга 2007; Царук 1998; Шевельов 2002.</i>
5.	Порівняльна характеристика лексики і фразеології слов'янських мов	Порівняльна характеристика лексики і фразеології слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до усного опитування.	12	<i>Царалунга 2022; Царук 1998; Черниш 2003</i>
6.			Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до тестового контролю	12	<i>Клименко 1998; Царалунга 2022; Царук 1998; Siber 2005.</i>
7.	Типологія морфологічної будови слов'янських мов	Типологія морфологічної будови слов'янських мов	Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка домашніх завдань	12	<i>Кононенко 2010; Царалунга 2022; Царук 1998.</i>

8.			Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка до контрольної роботи.	12	<i>Кононенко 2010; Царалунга 2022; Царук 1998.</i>
9.			Опрацювання теоретичного матеріалу. Підготовка домашніх завдань.	14	<i>Акуленко 1998; Єрмоленко 1998; Кононенко 2010; Лучик 2016; Манакін 1998; Царалунга 2022; Języki stowiańskie 2001.</i>

Політика дисципліни

Організація освітнього процесу в університеті відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, освітній програмі та навчальному плану. Здобувач зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на них, домашні завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття магістрант зобов'язаний опрацювати самостійно в повному обсязі і відзвітувати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. До практичних занять магістрант має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Домашні завдання теж мають бути виконані своєчасно.

Критерії оцінювання результатів навчання

Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за чотирибальною шкалою. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і складених *позитивно* з урахуванням коефіцієнта вагомості. Вагові коефіцієнти змінюються залежно від структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт.

Засвоєння магістрантом теоретичного матеріалу з дисципліни оцінюється обов'язковим індивідуальним тестуванням у модульному середовищі (до кожної лекції) та усним або письмовим опитуванням на практичних заняттях. Водночас оцінюється рівень практичних умінь шляхом виконання різноманітних аудиторних та домашніх завдань.

Оцінювання знань студентів здійснюється за такими критеріями:

Оцінка за національною шкалою	Узагальнений критерій
Відмінно	Студент глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; уміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, впевнено висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і у письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення роботи. Студент не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки. При відповіді допустив дві-три несуттєві <i>помилки</i> .
Добре	Студент виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання закономірностей тощо. Відповідь студента має будуватися на основі самостійного мислення. Студент у відповіді допустив дві-три <i>несуттєві помилки</i> .

Задовільно	Студент виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь студента будується на рівні репродуктивного мислення, студент має слабкі знання структури курсу, допускає неточності і <i>суттєві помилки</i> у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дають йому змогу під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.
Незадовільно	Студент виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється студенту, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення дисципліни.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання магістрантів

денної форми у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота				Самост. робота	Семестровий контроль
Усне опитування	Письмове опитування	Тестовий контроль	Контрольна робота	Проект	Підсумковий контрольний захід (екзамен)
2	2	2	1	1	1
ВК: 0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,4

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання магістрантів

заочної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота		Самостійна робота	Семестровий контроль
Усне опитування	Контрольна робота	Тестування	Підсумковий контрольний захід (екзамен)
1	1	2	1
ВК: 0,1	0,3	0,2	0,4

Оцінювання тестових завдань

Магістрант проходить тестування в модульному середовищі для навчання. Тематичний тест для кожного магістранта складається з двадцяти тестових завдань, розміщених в системі MOODLE. На тестування відводиться 30 хвилин. Максимальна сума балів, яку може набрати магістрант, складає 5. При отриманні негативної оцінки тест слід перездати до терміну наступного контролю. Підсумкова семестрова оцінка за інституційною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до електронного журналу. Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС наведені в таблиці.

Іспит виставляється, якщо середньозважений бал, який отримав магістрант з дисципліни, знаходиться у межах від 3,00 до 5,00 балів. При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «зараховано», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній магістрантом кількості балів відповідно до таблиці Співвідношення.

Співвідношення вітчизняної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Інституційна інтервальна шкала балів	Вітчизняна оцінка, критерії	
A	4,75–5,00	5	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навиків
B	4,25–4,74	4	Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками
C	3,75–4,24	4	Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками
D	3,25–3,74	3	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією
E	3,00–3,24	3	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
FX	2,00–2,99	2	Незадовільно – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни
F	0,00–1,99	2	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни

Питання для підсумкового контролю з дисципліни

1. Предмет і завдання курсу «Порівняльна граматики слов'янських мов».
2. Зв'язок «Порівняльна граматики слов'янських мов» з іншими науками.
3. Категорії порівняльної граматики.
4. Порівняльно-історичний метод, його становлення і розвиток.
5. Проблеми сучасного порівняльно-історичного мовознавства.
6. Основні наукові праці з порівняльно-історичного мовознавства.
7. Місце українських контрастивних лінгвостудій у розвитку славістики.
8. Генетична й типологічна спорідненість слов'янських мов.
9. Поділ слов'янських мов на групи (східна, західна, південна). Мертві слов'янські мови.
10. Праіндоєвропейська мова.
11. Праслов'янська мова: періодизація.
12. Праслов'янська мова: основні фонетичні й граматичні характеристики.
13. Загальний огляд графіки слов'янських мов.
14. Специфіка алфавітів сучасних слов'янських мов.
15. Особливості складоподілу у слов'янських мовах.
16. Характеристика основних акцентуаційних закономірностей слов'янських мов.
17. Характеристика основних орфоепічних особливостей слов'янських мов.
18. Загальні відомості про фонологічну систему слов'янських мов.
19. Фонетична система праслов'янської мови раннього періоду розвитку.
20. Формування системи вокалізму слов'янських мов на праслов'янській основі;
21. Формування системи консонантизму слов'янських мов на праслов'янській основі;
22. Порівняльна характеристика лексики слов'янських мов за походженням. Спільнослов'янська лексика.
23. Діалектна диференціація праслов'янської лексики.
24. Специфічна лексика слов'янських мов. Лексичні запозичення в слов'янських мовах.
25. Порівняльна характеристика слов'янської фразеології.
26. Будова слова у слов'янських мовах.
27. Продуктивні, малопродуктивні й непродуктивні афікси у слов'янських мовах.
28. Порівняльна характеристика способів словотворення в слов'янських мовах.

29. Морфологія праслов'янської мови: флективно-синтетичний тип з елементами аналітизму: система відмінювання іменників.
30. Морфологія праслов'янської мови: флективно-синтетичний тип з елементами аналітизму: система дієвідмінювання.
31. Основні риси морфологічної будови слов'янських мов.
32. Специфіка граматичних значень і граматичних форм слов'янських мов
33. Граматичні характеристики повнозначних частин мови в слов'янських мовах.
34. Граматичні характеристики службових частин мови в слов'янських мовах.
35. Синтаксичні особливості словосполучень у слов'янських мовах (спільне і відмінне).
36. Характеристика синтаксичної організації простих і складних речень у слов'янських мовах (спільне і відмінне).
37. Питання історії розвитку слов'янських стилістик.
38. Функціональний підхід до текстових структур у слов'янських мовах.
39. Стилїстика мовних засобів у слов'янських мовах.
40. Перспективні шляхи розвитку слов'янських мов.

Рекомендована література

Основна

1. Білоусенко П. І. Порівняльна грамати́ка східнослов'янських мов (лексика, фразеологія, морфеміка, словотвір, фонетика). Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 103 с.
2. Царалунга І.Б. Порівняльна грамати́ка слов'янських мов : методичні рекомендації для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 035.01 «Філологія. українська мова та література». Хмельницький : ХНУ, 2022. 59 с.
3. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських мов: Етнологічні та граматичні параметри. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 1998. 329 с.
4. Bednarczuk L. Związki i paralele fonetyczne języków słowiańskich. Warszawa, 2007. 216 s.
5. Bennett Patrick R. Gramatyka porównawcza języków słowiańskich. Warszawa, 2008. 310 s.
6. Stiber Z. Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich. Warszawa, 2005. 265 s.

Додаткова

1. Акуленко В. В. Українська мова в європейському контексті. *Мовознавство*. 1998. № 2–3. С. 3–14.
2. Бацевич Ф. С. Порівняльно-історичне мовознавство. Київ : Нова Книга, 2009.
3. Гасі́л І., Лобур О., Паламарчук О. Чеська мова для українців. Підручник. Ч. 1. Львів, 2011. 296 с.
4. Глущенко В. А. Порівняльно-історичний метод в українському і російському мовознавстві XIX – 30-х років XX ст. : монографія. Слов'янськ, 2017. 255 с.
5. Єрмоленко С. Я. Стилїстика сучасної української мови в контексті слов'янської стилістики. *Мовознавство*. 1998. № 2. С. 25–36.
6. Історична типологія слов'янських мов: Частина 2 / за ред. О.Б. Ткаченка. Київ, 2008. 264 с.
7. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Морфеміка слов'янських мов як об'єкт типологічного вивчення. *Мовознавство*. 1998. № 2–3. С. 117–134.
8. Ковалик І. Питання українського і слов'янського мовознавства. Ч. 2. / упор. З. Терлак. Львів – Івано-Франківськ, 2008. 496 с.
9. Кононенко І. В. Українська та польська мови: контрастивне дослідження. Варшава, 2012. 804 с.
10. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ : Академія, 2006. 423 с.
11. Лукінова Т.Б. З історії порівняльно-історичних студій в Україні. *Мовознавство*. 2010. № 2–3. С. 98–112.
12. Лучик А. А. Стан і перспективи зіставної стилістики в Україні. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Вип. 10. Хмельницький, 2016. С. 123–128.
13. Лучик В. В. Вступ до слов'янської філології. Київ : Академія, 2014. 344 с.

14. Манакін В. М. Про співвідношення контрастивної лексикології й інших зіставно-типологічних галузей мовознавства. *Слов'янський збірник*. Вип. V. Одеса: Астропринт. 1998. С. 70–77.
15. Півторак Г. П. Занепад зредукованих ъ, ь і його вплив на формування фонологічних систем слов'янських мов. *Мовознавство*. 1998. № 2–3. С. 3–14.
16. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Київ, 2004. 152 с.
17. Порівняльна граматики східнослов'янських мов : навчально-методичний комплекс для студентів денної і заочної форми навчання / уклад. О. Ю. Зелінська, В. В. Денисюк. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 126 с.
18. Черниш Т. О. Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні (Гніздовий підхід). Київ, 2003. 478 с.
19. Чучка П. П. Вступ до слов'янської філології : у 2-х ч. К., 1988. Ч. 1. 78 с.; 1999. Ч. 2. 76 с.
20. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Харків : Акта, 2002. 1054 с. + 4 мапи.
21. Języki stowiańskie dziś. Nowe fakty / pod red. H. Fontańskiego. Katowice, 2001. 255 s.
22. Stieber Z. Świat językowy Słowian. Warszawa, 1974. 499 s.

Енциклопедії та словники

1. Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т.1–6. К., 1982–2012.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2011. 844 с.
3. Українська мова: Енциклопедія. Київ: «Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана», 2007. 862 с.
4. Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków – Warszawa, 1957. 806 s.
5. Máček V. Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha, 1957.